

Paper type:
Research paper

Abstract

Effectiveness of Teaching through Peers in Motivational Beliefs and Learning the Heavenly Messages Course of Six Grade Male Students in Farahan City in the Educational Year of 2019-2020

■ Hossein Rahmani Tirkalaie¹ ■ Morteza Farahani² ■ Mahdie Esfani Farahani³ ■ Bahman Yasbolaghi Sharrahi⁴

- **Purpose:** Considering the necessity of improving the process of learning and motivating learners through the use of modern and cooperative teaching methods, the present study was conducted with the aim of studying the effectiveness of teaching through peers in motivational beliefs and learning the *Heavenly Messages* course of six grade male students in the educational year of 2019-2020.
- **Method:** In this research, the quasi-experimental method and pretest/ post-test design with control group were used. The population of this study was composed of all six grade elementary school female students in Farahan city. 35 students from one class were selected randomly as sample of the study. They were divided randomly into experimental and control groups. The control group was taught through lecture method and the other group through peers. The data were analyzed by using covariance test and version 24 of SPSS software. The data collection tools were teacher-made test and questionnaire of motivational beliefs of Pintrich et al.
- **Findings:** considering the results of the statistical analysis, teaching through peers had a significant effect on students' motivational beliefs and learning ($p < 0/05$).
- **Conclusion:** It can be concluded that teaching through peers has remarkably increased students' learning and motivational beliefs. Therefore, this method, if used correctly, can encourage students to learn more and better.

Keywords: Peer teaching method, teaching, learning, motivational beliefs.

■ **Citation:** Rahmani Tirkalaie, H., Farahani, M., Esfani Farahani, M & Yasbolaghi Sharrahi, B.(2021). *Effectiveness of Teaching through Peers in Motivational Beliefs and Learning the Heavenly Messages Course of Six Grade Male Students in Farahan City in the Educational Year of 2019-2020*. *Applied Issues in Islamic Education*, 6(4) 81-102.

Received: 2021/07/26

Accepted: 2021/07/26

1. **Corresponding Author:** Associate Professor of Department of Islamic Teachings, Payam Noor University, Tehran.
E-mail: rahmanitirkalai1391@yahoo.com 0000-0002-8203-1577.
2. MA in Educational Technology, Arak University.
E-mail: morteza.farahani@gmail.com 0000-0003-4649-8775.
3. MA in Sciences of the Quran and Hadith, Farhangian University, Tehran.
E-mail: farahani.m1371@gmail.com 0000-0002-9783-4516.
4. Assistant Professor in Department of Educational Sciences and Psychology, Arak University.
E-mail: bahmanyasbolaghi2020@gmail.com 0000-0001-5641-7110.

تأثیر روش تدریس همتایان بر باورهای انگیزشی و میزان یادگیری درس هدیه‌های آسمان دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر فراهان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

■ حسین رحمانی تیرکلایی* ■ مرتضی فراهانی** ■ مهدیه اسفینی فراهانی*** ■ بهمن یاسبلاخی شراهی****

چکیده

- هدف: با توجه به ضرورت بهبود فرایند یادگیری و آموزش و ایجاد انگیزه در فراگیران از طریق به کارگیری روش‌های تدریس نوین و مشارکتی، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش از طریق همتایان بر میزان باورهای انگیزشی و یادگیری درس پیام‌های آسمان دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ انجام شد.
- روش: در پژوهش حاضر از روش نیمه‌آزمایشی و طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون همراه با گروه کنترل استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر فراهان بود و نمونه شامل ۳۵ نفر از دانش‌آموزان این پایه بود که به شیوه تصادفی به دو گروه (کنترل) و (آزمایش) تقسیم شدند. گروه کنترل به روش سخنرانی به همراه پرسش و پاسخ و گروه آزمایش به روش همتایان آموزش دیدند. داده‌ها با استفاده از آزمون کوواریانس و نسخه ۲۴ نرم‌افزار spss تحلیل شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات نیز آزمون معلم ساخته و پرسش‌نامه باورهای انگیزشی پنتریچ و همکاران بود.
- یافته‌ها: با توجه به نتایج تحلیل آماری، آموزش از طریق همتایان بر میزان باورهای انگیزشی و یادگیری دانش‌آموزان تأثیر معنی‌داری داشته است ($p < 0/50$).

□ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶

□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۲

* نویسنده مسئول: دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، تهران، ایران.

E-mail: rahmanitirkalai1391@yahoo.com ID: https://orcid.org/0000-0002-8203-1577

** کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه اراک، مرکزی، اراک، ایران.

E-mail: morteza.farahani@gmail.com ID: https://orcid.org/0000-0003-4649-8775

*** کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه فرهنگیان، تهران، تهران، ایران.

E-mail: farahani.m1371@gmail.com ID: https://orcid.org/0000-0002-9783-4516

**** استادیار گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اراک، مرکزی، اراک، ایران.

E-mail: bahmanyasbolaghi2020@gmail.com ID: https://orcid.org/0000-0001-5641-7110

دانش آموزان گروه آزمایش توانستند در متغیرهای یادگیری و باورهای انگیزشی نمرات بالاتری نسبت به گروه کنترل به دست آورند.

- نتیجه گیری: می توان نتیجه گرفت آموزش از طریق همتایان میزان باورهای انگیزشی و یادگیری دانش آموزان را به صورت چشم گیری افزایش داده است. بنابراین این روش در صورت کاربرد صحیح می تواند دانش آموزان را به یادگیری بیشتر و بهتر ترغیب کند.

واژه های کلیدی: آموزش، باورهای انگیزشی، روش تدریس همتایان، یادگیری.

مقدمه

یکی از چالش های مهم در نظام آموزشی و به ویژه تربیت دینی، عدم پویایی و بی انگیزگی یادگیرندگان است (رضاداد، صالحی و موسوی، ۱۴۰۰). امروزه با توجه به نقش آموزش و پرورش و وظایف مدرسه در نیل به هدف های دینی، تربیت دینی در نظام های آموزشی و رسمی کنونی به عنوان مهم ترین هدف مورد توجه قرار گرفته است (سلطان احمدی، کیهان، ملکی آوارسین و حاج عطالو، ۱۴۰۰). با وجود اهمیت بسیار زیاد برنامه درسی تربیت دینی در نظام آموزشی ما، نتایج تحقیقات در مدارس بیانگر این است که آموزش دینی وضعیت مطلوبی ندارد و گاه با تأثیرات معکوس نیز همراه بوده است (کشاورز، ۱۳۸۷، به نقل از سلطان احمدی و همکاران، ۱۴۰۰). یکی از دلایل اصلی این روند معیوب رami توان در حلقه ای مفقوده به نام انگیزش و باورهای انگیزشی جستجو نمود. باورهای انگیزشی دلایل شخصی و فردی دانش آموزان برای انجام یا اجتناب از یک تکلیف و یا فعالیت تحصیلی می باشند. نوع باورهای انگیزشی دانش آموزان بر میزان یادگیری و استفاده از راهبردهای شناختی آنها تأثیر عمده ای دارد و از جمله عوامل تعیین کننده در موفقیت تحصیلی به شمار می روند (سلمانی، خامسان و اسدی یونسی، ۱۳۹۶). بارها دانش آموزانی را دیده ایم که از لحاظ توانایی و استعداد یادگیری بسیار شبیه به هم هستند، اما در پیشرفت تحصیلی تفاوت های زیادی با یکدیگر دارند. این تفاوت ها نه تنها در یادگیری درس های آموزشگاهی، بلکه در سایر فعالیت های غیر تحصیلی نیز به چشم می خورد. این جنبه از رفتار آدمی به حوزه انگیزش مربوط می شود. انگیزه با یادگیری ارتباط تنگاتنگی دارد و در واقع این دو از هم جدایی ناپذیرند. یادگیری فرایند کسب مهارت، دانش و معطوف به هدف است و برای رشد و توسعه انسان ضروری است.

در حقیقت انگیزه بخش ضروری از فرایند یادگیری به‌شمار می‌رود و اصولاً یکی از سازه‌های مهم روان‌شناسی است که نقش مهمی در یادگیری و تداوم آن دارد. به‌طور کلی انگیزه دارای دو بعد درونی و بیرونی است. بعد درونی انگیزه بر رضایت حاصله از فرایند یادگیری و خود یادگیری تأکید دارد و در این نوع انگیزه فعالیت یادگیری و نتایج حاصل از آن خود اثر تقویتی دارند و بعد بیرونی به یادگیری به‌عنوان وسیله‌ای برای به‌دست‌آوردن اهداف خارجی تأکید دارد (رحیمی‌نسب، صفایی‌مقدم و مرعشی، ۱۳۹۵). دانش‌آموزان با انگیزه به یادگیری اشتیاق داشته، علاقمند، کنجکاو، سخت‌کوش و جدی‌اند. این دانش‌آموزان به راحتی موانع و مشکلات را از پیش پای خود برمی‌دارند، زمان بیشتری برای مطالعه و انجام تکالیف مدرسه صرف می‌کنند، مطالب بیشتری می‌آموزند و پس از پایان دوره دبیرستان به تحصیلات ادامه می‌دهند. این باورهای انگیزشی شامل دسته‌ای از معیارهای شخصی و اجتماعی هستند که افراد برای انجام دادن یا پرهیز کردن از یک عمل به آنها مراجعه می‌کنند (دستجردی و داورپناه، ۱۳۹۸). مربیان، معلمان و والدین انگیزش را به‌عنوان کلید عملکرد آموزشی موفقیت‌آمیز به حساب می‌آورند. از انگیزش به‌عنوان انرژی و سائق دانش‌آموز برای درگیر شدن در فعالیت‌های یادگیری یاد می‌شود و به‌عنوان یکی از پایه‌های روان‌شناختی مؤثر در پیشرفت دانش‌آموز بوده و جهت‌گیری هدف دانش‌آموزان را در کلاس درس هدایت می‌کند (آزادی‌خواه، طالع‌پسند و کیان ارثی، ۱۳۹۷).

در دوران معاصر آموزش صرفاً، تنها کارکرد مدرسه نیست بلکه مدرسه به‌ویژه در دوران ابتدایی به‌دلیل قرار داشتن دانش‌آموزان در مرحله حساس و تأثیرگذار شکل‌گیری شخصیت، در کنار رسیدن به اهداف آموزشی، کارکردهای متعدد و متنوع دیگری نیز برعهده دارد (بهرامیان، نادری و کریمی، ۱۳۹۹) که از مهم‌ترین این کارکردها می‌توان به ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان اشاره کرد و در واقع این انگیزش کلید یادگیری است (قائم‌نیک و سعیدی، ۱۴۰۰). بنابراین یکی از دغدغه‌ها در نظام‌های آموزشی ایجاد انگیزه و بالا بردن سطح باورهای انگیزشی در دانش‌آموزان است و پرورش فراگیرانی با انگیزه و هدفمند بایستی به‌عنوان یک هدف مهم و تأثیرگذار توسط برنامه‌ریزان و سیاستمداران آموزشی مدنظر قرار گیرد. چنین شرایطی ایجاد می‌کند که معلمان به‌منظور ایجاد انگیزه و در نتیجه بهبود یادگیری در بین فراگیران به‌جای روش‌های

معمولی از روش‌های نوین فعال و مشارکتی استفاده کنند، زیرا بنابه گفته عطایی و پنجه‌پور (۱۳۹۴) روش‌های تدریس فعال سبب برانگیخته شدن و مشارکت فراگیران در جریان آموزش شده و یادگیری آنها را بهبود می‌بخشند. یکی از عوامل مهمی که می‌تواند بر انگیزش و یادگیری فراگیران تأثیرگذار باشد روش تدریس است. به کارگیری شیوه‌های تدریس با مشارکت فعال دانشجویان، یکی از روش‌های مؤثر در ایجاد انگیزه و افزایش سطح یادگیری می‌باشد که باعث تشویق فراگیر به حضور فعال در کلاس شده و از حالت منفعل و شنونده خارج شود (سلاجقه و حسینی‌شاوون، ۱۳۹۷). در برنامه‌های آموزشی دو الگوی کلی تدریس وجود دارد؛ الگوی معلم محور که محور اصلی فرایند یاددهی - یادگیری معلم است و در این الگو فراگیران مطلب را می‌آموزند و زود هم فراموش می‌کنند، الگوی دیگر مخاطب‌محور نامیده می‌شود که به فراگیر، نیازها و توانایی‌های او توجه خاص دارد. در آموزش سنتی معلم اطلاعات را مستقیم و بدون واسطه و در مراحل مشخص به دانش‌آموزان منتقل می‌کند. آموزش مستقیم شامل الگوبرداری، تقویت، بازخورد، تقریب‌های متوالی، طراحی از پیش تعیین شده و غیرمستقیم است (علی‌پور، حیدری، نریمانی و داودی، ۱۳۹۹).

روش آموزش از طریق همتایان یکی از روش‌های نوین فعال و مشارکتی است که می‌تواند با فراهم کردن تجربه مثبت منجر به ایجاد انگیزه و یادگیری ماندگار و عمیق در فراگیران گردد (ظریف‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴). اولین بار واژه همتادر سال (۱۹۸۸) در کتاب ویتمن و همکاران با عنوان «آموزش از طریق همتایان» مطرح شد. آموزش از طریق همتایان زمانی اتفاق می‌افتد که مطلبی را که می‌خواهند آموزش دهند، طراحی می‌کنند. تدریس از طریق همتایان به این صورت است که یک یا چند دانش‌آموز موضوع درسی خاصی را به دانش‌آموزان دیگر تدریس می‌کنند.

در روش تدریس همتایان که برگرفته از رویکرد سازنده‌گرایی اجتماعی است افراد دانش خود را در تعامل با محیط می‌سازند و در این فرایند هم فرد و هم محیط تغییر می‌یابد. در پژوهش فلاحی، خلیفه و قاسمی (۱۳۹۵، ص: ۳۲) آمده است که «محیط‌های یادگیری سازنده‌گرا، به گونه‌ای سازماندهی می‌شوند که فرصت کافی برای یادگیرندگان جهت تعامل با همکلاسی‌ها، معلمان و سایر عوامل آموزشی فراهم آید». در نتیجه، مشارکت، تعامل، ارتباط و فعالیت از ویژگی‌های مهم روش همتایان است که می‌تواند

نقش بسیار مهمی در یادگیری فراگیران داشته باشد. مشارکت دادن دانشجو در امر یاددهی - یادگیری می‌تواند از عوامل مؤثر در دستیابی به یادگیری بهتر و مؤثرتر باشد و به‌عنوان یک روش فعال مطرح شود (عطایی و پنجه‌پور، ۱۳۹۴). به‌عبارتی دیگر می‌توان گفت که روش همتایان در دانش‌آموزان ایجاد انگیزه می‌کند و آن هم عامل مثبتی برای یادگیری به‌شمار می‌رود.

در یادگیری همتایان، دانش‌آموزان از یکدیگر یاد می‌گیرند، با هم در یادگیری مشارکت دارند و این تعامل منجر به توسعه مهارت‌های فکری و شناختی دانش‌آموزان شده و یا سبب افزایش سطح دانش و فهم آنها می‌شود. یادگیری از طریق همتایان باعث بحث و تبادل واقعی افکار می‌شود و دیدگاه‌های گوناگون و متضاد مطرح می‌شود و استدلال‌های و نگرش‌های ذهنی انتقادی بیان می‌شود. ظهور اولیه آموزش از طریق همتایان به این صورت بود که کودکان به‌عنوان معلمان جانشین عمل می‌کردند و هدفشان هم انتقال دانش بود (falchikof, 2010).

تدریس از طریق همتایان استراتژی آموزشی است که در این روش دانش‌آموزان کلاس به گروه‌های دو نفره ای سازماندهی می‌شوند و برای اینکه در جریان یادگیری به‌عنوان معلم یا یادگیرنده عمل کنند ممکن است از توانایی‌های متفاوتی برخوردار باشند و از این طریق بتوانند از همکاری یکدیگر بیشترین بهره را ببرند (Nawaz & Rehman, 2017). یادگیری از طریق همتایان یک استراتژی گسترده است. این روش طیف وسیعی از فعالیت‌ها را پوشش می‌دهد که از طریق آن افراد به طرق مختلف به یادگیری می‌پردازند. دامنه این فعالیت‌ها از مدل سنتی دانش‌آموز ناظر در مدارس گرفته تا گروه‌های یادگیری ابتکاری در دانشکده و دانشگاه‌ها را شامل می‌شود. در مدل دانش‌آموز ناظر دانش‌آموزان قوی به‌عنوان معلم و راهنما عمل می‌کنند و دانش‌آموزان ضعیف به‌عنوان یادگیرنده عمل می‌کنند. در مقابل در گروه‌های یادگیری ابداعی دانش‌آموزی تمام دانش‌آموزان در یک سطح و سن قرار دارند و در یادگیری با هم مشارکت دارند (Ali, Anwer & Abbas, 2018).

القادی، القون و الباری (۲۰۱۳) Al-Qadi, Al-Oun & Al-Barri، راهبرد آموزش از طریق همتایان را به‌عنوان یک طرح آموزشی مناسب برای تشریح دروس و تحلیل محتوای آموزشی در نظر می‌گیرند. آنها راهبرد آموزش از طریق همتایان را هم برای معلم و هم برای یادگیرنده مفید دانسته و معتقدند در این روش مسئولیت معلم

به یکی از دانش‌آموزان سپرده می‌شود و عملکرد وی توسط دیگر دانش‌آموزان ارزیابی می‌شود.

هنگامی که دانش‌آموزان خود مسئولیت تدریسشان را برعهده می‌گیرند و به دوستان خود آموزش می‌دهند این منجر به یادگیری بیشتر آنها می‌شود. یادگیری از طریق همتابا عث درگیری فعال دانشجویان شده و مسئولیت‌پذیری آنها را در امر یادگیری افزایش می‌دهد (wottons & gonda, 2014). از مزایای روش همتایان می‌توان به افزایش اعتماد به نفس و افزایش مهارت ارائه مطالب اشاره نمود (Evans & cuffe, 2019).

یادگیری با این روش توأم با شور و انگیزه هست و دانش‌آموزان در این روش بیشتر با همتا (کسی که نقش معلم را ایفا می‌کند) احساس راحتی می‌کنند (اسلامی اکبر و همکاران، ۱۳۹۴). افزایش عزت نفس، ارتقاء مهارت‌های ارتباطی، پیوستگی و کار تیمی، افزایش اطمینان به خود و حمایت اجتماعی میان دانشجویان، امکان مشاهده بهتر و دادن بازخورد، حمایت عاطفی بیشتر و توسعه توان بحث گروهی در بین همتایان، از جمله مزایایی است که برای آموزش از طریق همتایان ذکر شده است (ادیب حاج باقری و مطهریان، ۱۳۹۵، ص: ۳۶۷).

آموزش همتایان در سال‌های اخیر در زمینه ارتقاء سلامت از محبوبیت برخوردار شده است و بیشتر در این حوزه به کار می‌رود. از آنجا که از این روش بیشتر در دانشکده‌های علوم پزشکی استفاده می‌شود، اغلب پژوهش‌های داخلی انجام گرفته پیرامون این موضوع در حوزه علوم پزشکی صورت گرفته است. Ullah, Tabassum & Kaleem (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر تدریس از طریق همتایان بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه در درس زیست‌شناسی پرداختند. آنها در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که تدریس از طریق همتایان باعث افزایش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس زیست می‌شود. سوکراژ sukrajh (۲۰۱۸)، همچنین ولف Wolfe (۲۰۱۸)، عبدالرحیم، یوسف و اودوتایو AbdulRaheem, Yusuf & Odutayo (۲۰۱۷)، اولو Oloo (۲۰۱۶) القائدی، القون و الباری Al-Barri & Al-Qadi, Al-Oun (۲۰۱۳) و هاموند، بیتل، جونز و بیدگود Hammond, Bithell, Jones & Bidgood (۲۰۱۰) در پژوهش‌های خود به تأثیرگذاری روش تدریس همتایان بر میزان یادگیری دروس و بالا رفتن متغیرهای روان‌شناختی مانند اعتماد به نفس و رضایت تحصیلی صحه گذارده‌اند. یافته‌های تحقیق آباراشی (۱۳۹۷)

نشان داد که آموزش همتایان می‌تواند بر روی انگیزه تحصیلی، نیازهای روان‌شناختی و مؤلفه‌های آن (خودمختاری، شایستگی و ارتباط با دیگران) مؤثر باشد. پارچه‌بافیه، صفوی، مشعوف، صالحی، اسماعیل پورزنجانی و بخشنده (۱۳۹۶) در پژوهشی تأثیر به‌کارگیری آموزش به‌شیوه گروه همتایان بر خودکارآمدی دانشجویان پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که آموزش به‌شیوه همتایان بر افزایش خودکارآمدی دانشجویان پرستاری تأثیر داشته است. ظریف‌نژاد و همکاران (۱۳۹۴) به این نتیجه رسیدند که این روش می‌تواند باعث ایجاد تجربه مثبت و یادگیری ماندگار و عمیق گردد.

آموزش از طریق همتایان به‌عنوان یک روش نوین مشارکتی فعال و با ویژگی‌های مخصوص به خود توانسته نقش مفیدی در یادگیری دروس مشکل‌ایفا کند و به‌سرعت جای خود را در نظام آموزش پزشکی کشورهای مختلف باز نماید. نتایج تحقیقات انجام شده در زمینه روش همتایان و تأثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان تا حدودی متناقض بوده ولی این نتایج در رابطه با انگیزش تقریباً مثبت بوده است.

مطالعه پژوهش‌های اجرا شده نشان داد که در اکثر آنها تنها تأثیر آموزش از طریق همتایان بر یادگیری دروس عملی و آن هم در بین دانشجویان علوم پزشکی مورد بررسی قرار گرفته، تعداد کمی از پژوهش‌ها نیز به تأثیر آموزش از طریق همتایان بر یادگیری دانش‌آموزان پایه‌های مختلف تحصیلی پرداخته‌اند که آن هم بیشتر مربوط به دروس عملی و علوم پایه است، ولی تاکنون تحقیقی در زمینه تأثیر آموزش از طریق همتایان بر یادگیری دروس غیرعملی و انتزاعی صورت نگرفته است یا اگر هم چنین تحقیقی انجام شده باشد بسیار بسیار نادر است. برای انجام این پژوهش درس هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی انتخاب شده است. این درس بیشتر به‌صورت سخنرانی تدریس می‌شود که برای دانش‌آموز کسل‌کننده است. از آنجا که این درس با اعتقادات دانش‌آموزان به‌عنوان یک شهروند مسلمان ارتباط تنگاتنگ دارد، به‌خصوص در دوره ابتدایی که پایه‌گذاری شخصیتی افراد در این دوران شکل می‌گیرد، باید به نحوی تدریس شود که برای آنها لذت‌بخش باشد و به‌علاوه اجازه اظهار نظر و بحث هم داشته باشند. روش همتایان می‌تواند چنین امکانی را برای دانش‌آموزان فراهم کند.

مفیدیان‌نایینی (۱۳۹۶) در پژوهشی که به تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمانی

بر اساس الگوی ویلیام رومی پرداخته خاطر نشان می‌گردد متن متاب هدیه‌ها غیرفعال و غیرپویاست و بیشتر به بیان حقایق و ارائه اطلاعات می‌پردازد. حال اگر این محتوا با روش‌های تدریسی که در آن دانش‌آموز غیرفعال و در حاشیه باشد همراه گردد، یادگیری و انگیزش دچار اختلال جدی می‌گردد. همچنین در فصل اول کتاب راهنمای تدریس هدیه‌های ششم ابتدایی اصل توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی برای عمل کردن به باورها و توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روزآمد شدن برنامه از جمله اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی ذکر شده است با توجه به این اصول، دغدغه اصلی پژوهشگران، علاوه بر یادگیری مطلوب و اثربخش، ایجاد احساسی خوب و خوشایند و به تبع آن، رشد عاطفی و عمل آگاهانه بر پایه نگرش‌های صحیح است و شرط اصلی ایجاد این نگرش‌های صحیح و تغییر برخی از نگرش‌های نادرست که بیش از هر چیز دیگر در تعلیم و تربیت دینی مدنظر است وجود علاقه و انگیزه در فرایند یاددهی - یادگیری است. با توجه به آنچه که درباره اهمیت انگیزه و باورهای انگیزشی و روش تدریس همتایان و تأثیرش بر انگیزش و یادگیری گفته شد و با توجه به اینکه تاکنون تحقیقی درباره اثربخشی آموزش از طریق همتایان بر باورهای انگیزشی و یادگیری دانش‌آموزان و آن هم در درس هدیه‌های آسمان صورت نگرفته است؛ این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال است که آیا تدریس از طریق همتایان به‌عنوان یک شیوه مخاطب‌محور می‌تواند بر میزان باورهای انگیزشی و یادگیری دانش‌آموزان در درس هدیه‌های آسمان تأثیرگذار باشد؟ به عبارتی دیگر در این پژوهش به دو سؤال زیر پاسخ داده می‌شود:

۱. آیا آموزش از طریق همتایان بر باورهای انگیزشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی تأثیری معنی‌دار دارد؟
۲. آیا آموزش از طریق همتایان بر یادگیری درس هدیه‌های آسمان دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی تأثیری معنی‌دار دارد؟

روش

در این پژوهش از روش نیمه‌آزمایشی به‌شیوه پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه آزمایش و گواه استفاده شد. جامعه آماری پژوهش فوق شامل کلیه دانش‌آموزان پسر بود که در پایه ششم دبستان‌های پسرانه در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ در شهر فراهان

مشغول به تحصیل بودند. در پژوهش حاضر، روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به‌شیوه قرعه‌کشی مورد استفاده قرار گرفته است. اسامی کلیه مدارس پسرانه مقطع ابتدایی شهر فراهان بر روی برگه‌هایی نوشته شد. سپس یک مدرسه پسرانه در شهر فرم‌هین به‌صورت تصادفی برای انجام پژوهش انتخاب گردید و پس از انتخاب مدرسه مورد نظر نیز از بین کلاس‌های پایه ششم این مدرسه، یک کلاس ۳۵ نفره به‌طور تصادفی ساده و به‌شیوه قرعه‌کشی انتخاب گردید. علت انتخاب پایه ششم، آمادگی ذهنی و سنی دانش‌آموزان این پایه برای اجرای روش تدریس همتایان به نسبت دیگر پایه‌های مقطع ابتدایی بود. دانش‌آموزان این کلاس ۳۵ نفره به‌صورت تصادفی به دو گروه (کنترل) ۱۶ نفر و (آزمایش) ۱۷ نفر تقسیم شدند. لازم به ذکر می‌باشد ۲ نفر از دانش‌آموزان به‌دلیل تکرار پایه از روند پژوهش منفک ولی برای مختل نشدن روند آموزش در کلاس حضور داشتند. برای کنترل متغیرهای مداخله‌گر و مزاحم در پژوهش حاضر، یک معلم کار تدریس در هر دو گروه را برعهده داشت و در هر جلسه ابتدا گروه کنترل مورد آموزش قرار می‌گرفت و سپس این گروه از کلاس خارج و گروه آزمایش به‌شیوه همتایان در جریان فرایند یاددهی - یادگیری قرار می‌گرفتند.

برای اندازه‌گیری یادگیری دانش‌آموزان با استفاده از جدول دو بعدی هدف - محتوا از آزمون معلم ساخته استفاده شد و نمرات حاصل از این آزمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. این آزمون شامل ۱۶ سؤال تستی، پرکردنی، تشریحی و کوتاه پاسخ بود که مجموعاً ۲۰ نمره داشت. روایی این آزمون توسط گروهی از معلمان، متخصصان و صاحب‌نظران درس هدیه‌های آسمان و آموزگاران پایه ششم ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته و تأیید شد. پایایی آن توسط متخصص آمار و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ $0/82$ و توسط روش دو نیمه کردن با ضریب به‌دست آمده $0/91$ که در سطح $0/01$ معنادار است، محاسبه گردید. همچنین برای سنجش باورهای انگیزشی از پرسش‌نامه باورهای انگیزشی پنتریچ، مارکس و بویل (۱۹۹۱) Pintrich, Marx & Boyle استفاده شد. این آزمون، شامل ۲۵ سؤال پنج‌گزینه‌ای است. پایایی این پرسش‌نامه در پژوهش فیاض، کاظمی، رئیس‌یون و محمدی (۱۳۹۵) با استفاده از روش آلفای کرونباخ $0/79$ به‌دست آمد و روایی آن نیز مورد تأیید افراد متخصص قرار گرفت. در پژوهش حاضر پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ $0/88$ محاسبه شد و روایی آن از لحاظ محتوایی مورد تأیید افراد متخصص و روان‌شناس قرار گرفت.

شیوه اجرای پژوهش

پس از هماهنگی لازم با مدرسه و معلم مربوطه، ابتدا کلاس منتخب که شامل ۳۵ دانش آموز بود به طور تصادفی به دو گروه آزمایش و گروه گواه تقسیم شد. گروه آزمایش و گروه کنترل طی ۸ جلسه و به طور همزمان تحت آموزش قرار گرفتند با این تفاوت که گروه گواه از طریق سـخـرنـانی و توسط معلم آموزش دیدند، در حالی که گروه آزمایش از طریق همتایان تحت آموزش قرار گرفتند. از هر دو گروه ابتدا پیش آزمون به عمل آمد. بعد طی ۸ جلسه گروه کنترل به روش سنتی و گروه آزمایش به روش همتایان آموزش دیدند. مراحل کلی روش همتایان در این پژوهش به صورت زیر بود:

- ◀ تشکیل تیم‌های مطالعاتی،
- ◀ تقسیم درس به اجزای مختلف، مطالعه هر بخش توسط یکی از اعضای تیم،
- ◀ بحث و بررسی پیرامون مطالب هر بخش توسط اعضای از هر تیم که آن بخش مشترک را مطالعه کرده‌اند،
- ◀ بازگشت هر فرد به تیم خود و توضیح برای هم تیمی‌ها به نوبت،
- ◀ تهیه نقشه تدریس و اجرای آموزش در کلاس.

تدریس در گروه آزمایش بدین صورت بود که معلم ابتدا اهداف را تعیین نمود، سپس در اولین جلسه درباره روش همتایان با دانش آموزان صحبت کرد و توضیحات و راهنمایی‌های لازم را ارائه داد، گروه آزمایش را به صورت تصادفی به ۶ گروه تقسیم کرد و برای هر گروه یک درس از کتاب را جهت تدریس تعیین نمود. از آنجا که گروه آزمایش ۱۵ نفر بودند، سه گروه سه نفره و سه گروه دو نفره مسئولیت تدریس شش درس را در طول ۶ جلسه برعهده گرفتند. گروهی که مسئول تدریس درس مربوطه بودند با همکاری یکدیگر مطالبی را به طور مشارکتی از طریق پاور پوینت تنظیم می‌نمودند. آنها بایستی قبل از ارائه اشکالات خود را درباره موضوع مورد نظر از معلم می‌پرسیدند. سپس مطالب درس جدید را با هم تجزیه و تحلیل کرده، مطالبی هم به طور اضافی و خارج از کتاب اما مرتبط با درس فراهم نموده و از حدیث، فیلم، آیه‌های قرآن و داستان استفاده می‌کردند.

در روز کنفرانس گروه مورد نظر درس مربوط به خودش را ارائه می‌داد. البته گروه‌ها با همکاری و مشارکت هم مطالب را آماده می‌کردند ولی موقع کنفرانس این امکان بود

که یکی از آنها مسئولیت ارائه و تدریس را برعهده بگیرد، در غیر این صورت درس جدید را بخش‌بندی کرده و هریک قسمتی را ارائه می‌داد. در مرحله بعد، مخاطبین آموزش به نقد تدریس انجام شده می‌پرداختند و سؤالات خود را از گروه ارائه می‌پرسیدند و درباره موضوع بحث می‌کردند و معلم هم به عنوان راهنما در صورت لزوم در جریان بحث شرکت می‌نمود و یا به سؤالات احتمالی دانش‌آموزان پاسخ می‌داد، مطالب را جمع‌بندی نموده و سپس تکالیفی برای جلسه بعد دانش‌آموزان تعیین می‌کرد.

تدریس در گروه گواه مانند گروه آزمایش از لحاظ اهداف کلی و جزئی و رفتاری یکسان بود. تنها در فعالیت‌های معلم و دانش‌آموزان و نحوه تدریس با هم تفاوت داشتند؛ یعنی دانش‌آموزان فعال نبودند، فعالیت اصلی برعهده معلم بود و شش درس را در شش جلسه از طریق روش سخنرانی و پرسش و پاسخ به گروه گواه آموزش داد. ابزار مورد استفاده هم ماژیک و تخته وایت‌برد بود. معلم در ابتدا از مطالب درس قبلی پرسش و پاسخ انجام می‌داد و سپس درس جدید را با تأکید بر نکات اصلی تدریس می‌کرد. سؤالات درس جدید را نیز برای دانش‌آموزان مشخص و در اثنای تدریس برای جلوگیری از عدم تمرکز دانش‌آموزان سؤالاتی از آنها می‌پرسید.

● طرح درس کلی

طرح درس هر دو گروه آزمایش و کنترل، پیام‌های آسمان:
پایه هشتم سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

ماه	هفته	جلسه	تاریخ	درس	فعالیت
مهر	اول	جلسه آشنایی	۹۸/۰۷/۰۷	-	● آشنایی و معارفه، ارزیابی دانش‌آموزان، گروه‌بندی آنها و توضیح درباره نحوه تدریس.
	اول	۱	۹۸/۰۷/۱۰	درس اول	● تدریس درس یکتا
	دوم	۲	۹۸/۰۷/۱۴	درس دوم	● تدریس درس بهترین راهنمایان
	دوم	۳	۹۸/۰۷/۱۷	درس سوم	● تدریس درس سرور آزادگان

نیم‌سال اول

طرح درس هر دو گروه آزمایش و کنترل، پیام‌های آسمان:
پایه هشتم سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

نیم سال اول	مهر	اول	۴	۹۸/۰۷/۲۱	درس چهارم	● تدریس درس باغ سری
		اول	۵	۹۸/۰۷/۲۴	درس پنجم	● تدریس درس شتریان با ایمان
		دوم	۶	۹۸/۰۷/۲۸	درس ششم	● تدریس درس سیمای خوبان
		دوم	۷	۹۸/۰۸/۰۱	درس هفتم	● دست در دست دوست
	آبان	سوم	۸	۹۸/۰۸/۰۸	درس هشتم	● دوران غیبت
	آبان	سوم	ارزشیابی	۹۸/۰۸/۱۲	ارزشیابی از هشت درس تدریس شده	

یافته‌های پژوهش

در بخش آمار تحلیلی از آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، لون و تحلیل کوواریانس استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های استخراج شده نیز از نرم‌افزار آماری SPSS ویرایش ۲۴ بهره‌برداری گردیده است. نتایج حاصله در قالب جداول تحلیلی و نمودار ارائه شده است.

جدول ۱. داده‌های مربوط به نمرات یادگیری (آزمون معلم ساخته)

یادگیری	تعداد	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	پیش آزمون	۱۹	۸/۳۶
	پس آزمون	۱۹	۲/۷۵
کنترل	پیش آزمون	۱۶	۸/۴۵
	پس آزمون	۱۶	۳/۱۴

جدول فوق گویای این مطلب است که نمرات یادگیری گروه آزمایش در حالت پیش آزمون برابر با (۸/۳۶) و در گروه کنترل (۸/۴۵) می‌باشد در حالی که در پس آزمون نمرات یادگیری در گروه آزمایش (۱۷/۶۰) و در گروه کنترل (۱۴/۲۳) است. همچنین بیشترین میزان پراکندگی نمرات در گروه کنترل و در پس آزمون می‌باشد.

جدول ۲. داده‌های مربوط به نمرات باورهای انگیزشی

انحراف معیار	میانگین	تعداد	باورهای انگیزشی	
۰/۳۳	۲/۳۷	۱۹	پیش‌آزمون	آزمایش
۰/۴۹	۴/۲۵	۱۹	پس‌آزمون	
۰/۴۶	۲/۴۱	۱۶	پیش‌آزمون	کنترل
۰/۴۸	۲/۳۸	۱۶	پس‌آزمون	

جدول فوق نشان می‌دهد که در پیش‌آزمون نمرات باورهای انگیزشی در دو گروه تا حدودی یکسان بوده و میزان اختلاف دو گروه تقریباً ۰/۰۴ می‌باشد، در حالی که در پس‌آزمون شاهد افزایش نسبی باورهای انگیزشی دانش‌آموزان در گروه آزمایش به مقدار ۱/۸۷ هستیم. همچنین بیشترین میزان پراکندگی نمرات مربوط به گروه آزمایش در پس‌آزمون می‌باشد. لازم به ذکر است دامنه نمرات ۱ الی ۵ در نظر گرفته شده است.

قبل از پاسخ به سؤالات پژوهش لازم است برای بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش از آزمون کولموگروف - اسمیرنف استفاده شود. طبق تحلیل انجام شده، مقدار KS متغیر یادگیری و باورهای انگیزشی در پیش‌آزمون به ترتیب ۰/۴۷ و ۰/۶۹ و در پس‌آزمون ۰/۵۹ و ۰/۷۱ بود و از آنجا که سطوح معناداری متغیرها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، لذا متغیرهای فوق نرمال می‌باشند و نرمال بودن متغیرهای مذکور استفاده از آزمون‌های پارامتریک را جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش توجیه می‌نماید.

اینک به بررسی سؤال اول پژوهش که آیا آموزش از طریق همتایان بر باورهای انگیزشی دانش‌آموزان پسر پایه ششم تأثیر معنی‌داری دارد؟ می‌پردازیم. لازم به یادآوری است که برای بررسی سؤال فوق از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد. در سؤال فوق آموزش از طریق همتایان به عنوان متغیر مستقل، نمرات باورهای انگیزشی در حالت پس‌آزمون به عنوان متغیر وابسته و نمرات باورهای انگیزشی در حالت پیش‌آزمون به عنوان متغیر کنترل، ایفای نقش می‌کنند.

ابتدا به بررسی همگنی شیب‌های رگرسیون که یکی از شروط استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس می‌باشد، پرداخته شد. از آنجا که سطح معناداری به دست آمده از آماره بیشتر

از ۰/۰۵ می باشد، بنابراین همگنی شیب های رگرسیون مورد تأیید قرار می گیرد.

$$F = ۰/۷۱۵, P \cong ۰/۴۰۵ > ۰/۰۵$$

نحوه بررسی رابطه متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته را با استفاده از نمودار پراکندگی مورد ارزیابی قرار دادیم. این روش برای بررسی وجود ارتباط خطی بین متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته و نیز همگنی رگرسیون مورد استفاده قرار گرفت و وجود این ارتباط تأیید شد. یکی از شروط دیگر استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس وجود برابری واریانس ها در هر دو جامعه می باشد، از آنجا که سطح معناداری به دست آمده از آماره $F = (۰/۰۸)$ بیشتر از ۰/۰۵ می باشد، بنابراین واریانس ها در هر دو جامعه با یکدیگر برابر می باشند.

● تحلیل کوواریانس

در جدول شماره (۳) با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس به بررسی تأثیر آموزش از طریق همتایان بر باورهای انگیزشی دانش آموزان پرداخته می شود:

جدول ۳. تحلیل کوواریانس در سؤال اول پژوهش

مجموع مربعات (SS)	درجه آزادی (df)	میانگین مربعات (MS)	آماره (F)	سطح معناداری (P)	
۳۰/۰۶	۱	۱۵/۰۳	۱۳۵/۷۷	۰/۰۰۱	مدل تصحیح شده
۰/۴۴۱	۱	۰/۴۴	۳/۹۷	۰/۰۵	عرض از مبدا
۳/۷۷۸	۱	۳/۷۷	۳۴/۱۱	۰/۰۰۱	پیش آزمون
۲۷/۲۱	۱	۲۷/۲۱	۲۴۵/۸	۰/۰۰۱	گروه
۲/۹۹	۲۷	۰/۱۱	-	-	خطا
۸۸۱/۹۵	۳۰	-	-	-	مجموع
۳۳/۰۵	۲۹	-	-	-	مجموع تصحیح شده
R^2	۰/۹۱	R^2 تنظیم شده		۰/۹۰	

مقدار R^2 تنظیم شده نشان می‌دهد که حدود ۹۰٪ تغییر در متغیر وابسته ناشی از تغییر در متغیر مستقل می‌باشد. همچنین با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای مدل تصحیح شده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، لذا با سطح اطمینان ۹۵٪ مدل قابل تبیین (صحیح) می‌باشد. همچنین سطح معناداری به دست آمده از آماره F در متغیر پیش‌آزمون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا متغیر تصادفی با متغیر وابسته رابطه دارد. نتایج به دست آمده از اثر اصلی گروه نشان داد که گروه تأثیر معناداری بر متغیر وابسته داشته است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آموزش از طریق همتایان سبب افزایش باورهای انگیزشی دانش‌آموزان شده است. به عبارتی می‌توان گفت که آموزش از طریق همتایان باورهای انگیزشی را افزایش داده است و بر باورهای انگیزشی دانش‌آموزان تأثیر معنی داری دارد. در اینجا به بررسی سؤال دوم پژوهش که آیا آموزش از طریق همتایان بر یادگیری درس پیام‌های آسمان دانش‌آموزان پسر پایه ششم تأثیر معنی داری دارد؟ خواهیم پرداخت. لازم به یادآوری است که برای بررسی این سؤال هم از تحلیل کوواریانس استفاده شد. در این سؤال آموزش از طریق همتایان به عنوان متغیر مستقل، نمرات یادگیری در حالت پس‌آزمون به عنوان متغیر وابسته و نمرات یادگیری در حالت پیش‌آزمون به عنوان متغیر کنترل ایفای نقش می‌کنند.

ابتدا به بررسی همگنی شیب‌های رگرسیون که یکی از شروط استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس می‌باشد، پرداخته شد. از آنجا که سطح معناداری به دست آمده از آماره بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین همگنی شیب‌های رگرسیون مورد تأیید قرار می‌گیرد.

$$F = ۱/۶۶۸, P \cong ۰/۲۰۵ \geq ۰/۰۵$$

نحوه بررسی رابطه متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته را با استفاده از نمودار پراکندگی مورد ارزیابی قرار دادیم. این روش برای بررسی وجود ارتباط خطی بین متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته و نیز همگنی رگرسیون مورد استفاده قرار گرفت و وجود این ارتباط تأیید شد.

یکی دیگر از شروط استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس وجود برابری واریانس‌ها در هر دو جامعه می‌باشد، لذا با استفاده از آزمون لون به بررسی برابری واریانس‌ها پرداخته شد. سطح معناداری به دست آمده از آماره $F (۴/۱۹۶)$ بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد. بنابراین واریانس‌ها در هر دو جامعه با یکدیگر برابر می‌باشند.

● تحلیل کوواریانس

در جدول شماره (۴) با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس به بررسی تأثیر آموزش از طریق همتایان بر یادگیری دانش آموزان می پردازیم:

جدول ۴. تحلیل کوواریانس در سؤال دوم پژوهش

سطح معناداری (P)	آماره (F)	میانگین مربعات (MS)	درجه آزادی (df)	مجموع مربعات (SS)	
۰/۰۰۱	۱۶/۲۱	۳/۰۲	۲	۶/۰۵	مدل تصحیح شده
۰/۰۴	۰/۷۲	۱/۱۳	۱	۰/۱۳	عرض از مبدا
۰/۰۰۱	۱۲/۶۵	۲/۳۶	۱	۲/۳۶	پیش آزمون
۰/۰۰۱	۳۲/۲	۶/۰۱	۱	۶/۰۱	گروه
-	-	۰/۱۸	۲۷	۵/۰۴	خطا
-	-	-	۳۰	۵۲۴/۵۶	مجموع
-	-	-	۲۹	۱۱/۱	مجموع تصحیح شده
۰/۵۱		R^2 تنظیم شده	۰/۵۲	R^2	

مقدار R^2 تنظیم شده نشان می دهد که حدود ۵۲٪ تغییر در متغیر وابسته ناشی از تغییر در متغیر مستقل می باشد. همچنین با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای مدل تصحیح شده کمتر از ۰/۰۵ می باشد، لذا با سطح اطمینان ۹۵٪ مدل قابل تبیین (صحیح) می باشد. همچنین سطح معناداری به دست آمده از آماره F در متغیر پیش آزمون کمتر از ۰/۰۵ می باشد. لذا متغیر تصادفی با متغیر وابسته رابطه دارد. نتایج به دست آمده از اثر اصلی گروه نشان داد که گروه تأثیر معناداری بر متغیر وابسته داشته است. بنابراین می توان نتیجه گرفت که آموزش از طریق همتایان سبب افزایش یادگیری دانش آموزان شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایجی که در رابطه با سؤال اول پژوهش به‌دست آمد نشان داد که روش تدریس همتایان در مقایسه با روش‌های مرسوم و متداول مانند روش سخنرانی می‌تواند یادگیری دانش‌آموزان را بهبود بخشد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های ادیب‌حاج‌باقری (۱۳۸۷)، ادیب‌حاج‌باقری و افاضل (۱۳۹۰)، حاجی‌حسینی و همکاران (۱۳۹۱)، ظریف‌نژاد و همکاران (۱۳۹۴)، صادقی‌دیزج و همکاران (۱۳۹۳)، یولا و همکاران (۲۰۱۸)، اوستین (۲۰۰۸)، اولوو (۲۰۱۶)، عبدالرحیم و همکاران (۲۰۱۷)، ولف (۲۰۱۸)، هاموند و همکاران (۲۰۱۰)، علی و همکاران (۲۰۱۵)، سوکراژ (۲۰۱۸)، القائدی و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. اما نتایج به‌دست آمده در این پژوهش با نتایج پژوهش اسلامی اکبر و همکاران (۱۳۹۴) و عطایی و پنجه‌پور (۱۳۹۴) یکسان نمی‌باشد. یعنی روش تدریس از طریق همتایان در مطالعات مذکور بر یادگیری فراگیران تأثیر چندانی نداشته است. در پژوهش مذکور از آنجا که نمرات دانشجویان گروه آزمایش با نمرات دانشجویان ترم قبل به‌عنوان گروه کنترل مقایسه شده است، تغییرات محسوسی در یادگیری ایجاد نشده است چون گروه آزمایش و گروه کنترل تحت شرایط یکسان و همزمان آموزش ندیده‌اند. نتایجی که در رابطه با سؤال دوم به‌دست آمد نشان داد بهره‌گیری از روش‌های فعال تدریس مانند همتایان در مقایسه با روش‌های نیمه‌فعال و غیرفعال مثل سخنرانی یا پرسش و پاسخ می‌تواند باورهای انگیزشی دانش‌آموزان را بهبود بخشد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های اسلامی اکبر و همکاران (۱۳۹۴)، عطایی و پنجه‌پور (۱۳۹۴)، ادیب‌حاج‌باقری (۱۳۸۷)، ادیب‌حاج‌باقری و افاضل (۱۳۹۰)، آباراشی (۱۳۹۷)، پارچه‌بافیه و همکاران (۱۳۹۶)، اوستین (۲۰۰۸)، اولوو (۲۰۱۶)، هاموند، بیتل، جونز و بیدگود (۲۰۱۰)، سوکراژ (۲۰۱۸)، القائدی، القون و البری (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. زیرا در تمام این پژوهش‌ها دانش‌آموزانی که نقش تدریس را برعهده داشتند به‌صورت گروهی بر سر یک موضوع درسی با هم کار می‌کردند و از یکدیگر نیز می‌آموختند و به دوستان خود به‌عنوان یادگیرنده نیز آموزش می‌دادند. یادگیرندگان نیز نسبت به همتایان خود به‌عنوان تدریس‌کننده احساس راحتی بیشتری می‌کردند. در حقیقت تدریس به همتا باعث می‌شد که دانش‌آموزان بهتر مطالب درسی را یاد بگیرند و علاوه بر این انگیزه و اعتماد به نفس بیشتری پیدا کنند.

با توجه به نتیجه به دست آمده از سؤال اول می توان نتیجه گرفت که روش های یادگیری فعال می تواند به کاهش بی انگیزشی فراگیران و ارتقاء انگیزه درونی آنها منجر شود. در روش های مشارکتی فراگیران به توانایی خود در یادگیری پی برده و یادگیری برای آنها ارزش درونی پیدا می کند و این امر باعث می شود که سخت تلاش کنند تا به موفقیت دست یابند (فیاض و همکاران، ۱۳۹۵). وقتی فراگیران به توانایی خود در انجام تکالیف ایمان دارند (منبع کنترل آنها درونی است) و به انجام تکالیف و یادگیری درس اهمیت می دهند و نسبت به درس از خود علاقه نشان می دهند، از باروهای انگیزشی بالایی برخوردار هستند و بیشتر تلاش می کنند یعنی باورهای انگیزشی به بعد درونی انگیزه مربوط می شوند. طبق پژوهش کریمی مونقی، محمدی، صالح مقدم، غلامی و کارشکی (۱۳۹۳)، روش های فعال آموزشی باعث مشارکت بیشتر فراگیران در موضوعات آموزشی شده و زمینه را برای افزایش باورهای انگیزشی و راهبردهای خودتنظیمی فراهم می کند. انگیزش عامل بسیار مهم و اغلب مهم ترین شرط یادگیری است. مسلم است که بدون انگیزش کافی برای آموختن، یادگیری در مدرسه غیرممکن خواهد بود و در حقیقت مسائل انگیزشی یادگیرندگان در تعلیم و تربیت بر عملکرد تحصیلی آنها تأثیرگذار می باشد. طبق نظر شانک (shunk, 1393)، می توان گفت که انگیزش بر عملکرد و یادگیری تأثیر می گذارد و آنچه دانش آموزان انجام می دهند و یاد می گیرند بر انگیزش آنها اثر می گذارد یعنی انگیزش با یادگیری و عملکرد رابطه متقابل دارد. لذا هر چقدر انگیزه در دانش آموزان تقویت شود به همان اندازه یادگیری افزایش می یابد و عامل مثبتی برای یادگیری به شمار می رود. یادگیری به عنوان ثمره و برآیند نهایی آموزش رابطه تنگاتنگی با روش های آموزش در کلاس درس دارد و اصولاً هدف از آموزش یادگیری است. مطالعات نشان داده که مشارکت فعال فراگیر در امر یادگیری یکی از بهترین روش های یادگیری است که باعث تشویق فراگیران به حضور در کلاس شده و آنها را از حالت منفعل و شنونده خارج می کند (عطایی و پنجه پور، ۱۳۹۴). آموزش از طریق همتایان نیز یکی از روش های فعال و مشارکتی است. تحقیقات نشان می دهد فراگیرانی که با روش مشارکتی آموزش می بینند نه تنها یادگیری بالاتری از مطالب درسی دارند، بلکه نسبت به تکالیف خود و دیگر اعضای گروه مسئولیت پذیرتر بوده و تعامل بهتری با دیگر اعضای گروه برقرار نموده و احساسات مثبت تری نسبت به درس

دارند (همان منبع). به‌طور قطع این احساسات مثبت با افزایش علاقه به یادگیری و ایجاد انگیزه در فراگیران همراه خواهد بود. بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت میزان یادگیری و باورهای انگیزشی دانش‌آموزان تغییر یافته و به‌صورت چشم‌گیری افزایش یافته است. بنابراین آموزش از طریق همتایان نه‌تنها در دانشگاه‌های علوم پزشکی و در دروس عملی بلکه در مدارس و در دروس غیرعملی نیز می‌تواند به‌کار رود و باعث یادگیری بهتر و ایجاد انگیزش در دانش‌آموزان گردد. البته باید اذعان نمود که این روش نیاز به ابزارها و امکاناتی نیز دارد و در صورتی که این روش به‌طور صحیح و اصولی مورد استفاده قرار گیرد و زیرساخت‌ها و ابزارهای مورد نیاز آن فراهم گردند، می‌تواند جایگزین مناسبی برای روش سنتی باشد. بنابراین معلمان می‌توانند به‌جای روش‌های قدیمی از این روش نوین در کلاس درس خود استفاده نموده و دانش‌آموزان را در یادگیری سهیم کنند. لازم است تا در دوره‌های ضمن خدمت مدرسان مدارس به‌صورت تئوری و عملی با اصول و مراحل روش‌های نوین تدریس از جمله روش همتایان که معلم در آن بیشتر در نقش یک راهنما و تسهیل‌گر آموزشی ظاهر می‌گردد آشنا گردند و در جهت بهره‌گیری از روش‌های نوین تدریس مورد تشویق قرار گیرند تا در این رهگذر دانش‌آموزان بتوانند از آثار آموزشی و تربیتی این متدهای جدید بهره گیرند. البته از آنجایی که این پژوهش در بین پسران پایه ششم ابتدایی انجام گرفته توصیه بر آن است در تعمیم نتایج آن با دقت و احتیاط بیشتری عمل شود و به‌منظور افزایش اثربخشی پژوهش حاضر و نیز برای اینکه زمینه‌ای برای پژوهش‌های آتی فراهم آید پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران به انجام پژوهش‌های مشابه در پایه‌های تحصیلی مختلف و در دروس عملی و غیرعملی و در بین دو جنس دختر و پسر برای اطمینان در تعمیم نتایج مبادرت ورزند. همچنین به‌کارگیری روش‌های تدریس دیگر برای مقایسه اثربخشی توصیه می‌گردد.

تشکر و قدردانی

در پایان از همکاری و عنایت تمامی دانش‌آموزان، معلمان گرامی، مدیران و مسئولین محترم آموزش و پرورش شهرستان فراهان که در این پژوهش، ما را یاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

- آبارشی، اعظم. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش همتایان بر نیازهای روان‌شناختی و انگیزش تحصیلی در درس ریاضی دانش‌آموزان دختر پایه ششم/ابتدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی سبزوار.
- ابراهیمی قوام، صغری و خاقانی‌زاده، مرتضی. (۱۳۸۷). نقش انگیزش در یادگیری. نشریه علمی پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۴ (۱)، ۲-۱.
- ادیب‌حاج‌باقری، محسن و افاضل، محمدرضا. (۱۳۹۰). مقایسه تأثیر روش‌های تدریس بر رضایت، اضطراب و یادگیری دانشجویان پرستاری. مجله افق توسعه آموزش پزشکی، ۳ (۴)، ۱۴-۱۱.
- ادیب‌حاج‌باقری، محسن و مطهریان، الهام سادات. (۱۳۹۵). آموزش به‌شیوه همتای نزدیک در علوم پزشکی: مرور سیستماتیک. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۶ (۴۲)، ۳۷۷-۳۶۶.
- ادیب، حاج‌باقری. (۱۳۸۷). تأثیر سه روش آموزشی بر پیشرفت تحصیلی، رضایت از یادگیری و اضطراب دانشجویان پرستاری. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، ۱ (۵)، ۴۲-۳۵.
- بهرامیان، سسمیه؛ نادى، محمدعلی و کریمی، فریبا. (۱۳۹۹). شناسایی مؤلفه‌های مدرسه‌شاد در نظام آموزش ابتدایی ایران بر مبنای فرهنگ ایرانی، اسلامی، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۳ (۵)، ۳۳-۶۰.
- پارچه‌بافیه، سسمانه؛ صفوی، محبوبه؛ مشعوف، سهیلا؛ صالحی، شیوا؛ اسماعیل پورزنجانی، سیمین و بخشنده، هومن. (۱۳۹۶). تأثیر به‌کارگیری آموزش به‌شیوه گروه همتایان بر خودکارآمدی بالینی دانشجویان پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران. نشریه آموزش پرستاری، ۶ (۶)، ۱۵-۸.
- دستجردی، نگین و داورپناه، هدایت‌الله. (۱۳۹۸). مدلیابی معادلات ساختاری روابط بین قابلیت‌های سیستم مدیریت یادگیری با تقویت باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیم دانشجویان مجازی دانشگاه اصفهان، راهبردهای شناختی در یادگیری، ۷ (۱۲)، ۷۸-۱۰۸.
- توکلیان، محبوبه. (۱۳۸۷). بررسی راهبردهای خود تنظیمی با انگیزش پیشرفت و خودکارآمدی رایانه‌ای دانشجویان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اراک.
- رحیمی نسب، حجت‌اله؛ صفایی مقدم، مسعود و مرعشی، منصور. (۱۳۹۵). واکاوی نقش انگیزه در یادگیری مادام‌العمر. همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، دانشگاه شیراز.
- رضاداد، علیه؛ صالحی، منیره و موسوی، مهسا. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای انواع بازی و بازیوارسازی (گیمیفیکیشن) در کتاب‌های درسی قرآن و دینی دوره ابتدایی و محتوای رسمی این دروس در اپلیکیشن شاد، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، دوره ۶، شماره ۳.
- سلاجقه، مهلا و حسینی‌شاوون، امین. (۱۳۹۷). نقش انگیزش در یادگیری. مجله مرکز مطالعات و توسعه علوم پزشکی یزد، دوره ۲ (۱۳)، ۱۷۳-۱۷۲.
- سلطان‌احمدی، زینب؛ کیهان، جواد؛ ملکی‌آوارسین، صادق و یاری‌حاج‌عطالو، جهانگیر. (۱۴۰۰). طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت دینی در دوره پیش دبستانی، مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، سال ششم شماره ۱، ۷-۳۰.
- سلمانی، منصور؛ خامسان، احمد و اسدی‌یونسی، محمدرضا. (۱۳۹۶). نقش واسطه‌ای باورهای انگیزشی در رابطه‌ی ادراک از جو کلاس و تعلل ورزی دانشجویان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۴۳ (۱۳)، ۱۴۸-۱۴۷.
- صادقی‌دیزج، الناز؛ حسنی‌نسب، سیدداوود؛ عسگریان، فریبا؛ شیرعلی‌پور، اصغر و مقصودی محمدرضا. (۱۳۹۳). فراتحلیل اثربخشی روش‌های تدریس فعال در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ایرانی: یک مطالعه مرور ساختاریافته. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۳۵ (۱۱)، ۸۸-۸۰.
- صغری، میترا؛ یزدان‌پناه، بهروز؛ غفوریان‌شیرازی، حمیدرضا و یزدان‌پناه، شهرزاد. (۱۳۸۵). مقایسه تأثیر تدریس به روش

- سخنرانی و مباحثه بر میزان یادگیری و رضایت دانشجویان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۶ (۱)، ۷۶-۵۹.
- صولتی، مهرداد؛ جوادی، رفعت؛ حسینی تشنیزی، سعید و اصغری، نسرين. (۱۳۸۹). میزان مطلوبیت دو روش تدریس مشارکتی از دیدگاه دانشجویان. *مجله پزشکی هرمزگان*، ۳ (۱۴)، ۱۹۲-۱۹۱.
- علی پور، شیوا؛ حیدری، حسن؛ نریمانی، محمد و داودی، حسین (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی روش تدریس مشارکتی و سنتی بر اشتیاق تحصیلی، خودکارآمدی و خودتنظیمی دانش آموزان. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۴ (۴۸)، ۳۹-۲۳.
- ظریف‌نژاد، غلامحسین؛ مظلوم، سعید رضا؛ میر حقیقی، امیر حسین؛ رجب پور، محمد و اختر نژاد، محمد. (۱۳۹۴). تجربه یادگیری به روش آموزش گروهی همتایان، یک مطالعه کیفی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۵ (۴)، ۴۰-۲۷.
- عطایی، نگار و پنجه پور، مجتبی. (۱۳۹۴). مقایسه اثربخشی روش تدریس فعال تعاملی و سنتی در رضایت مندی و یادگیری درس بیوشیمی بالینی دانشجویان داروسازی. *مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی*، ۸ (۱۹)، ۹۱-۸۱.
- فلاحی، مریم؛ خلیفه، قدرت ا... و قاسمی سامنی، متین. (۱۳۹۵). یادگیری مشارکتی در محیط‌های یادگیری الکترونیکی. *نشریه مطالعات آموزشی نما*، ۵ (۱)، ۳۳-۳۲.
- فیاض، ایراندخت؛ کاظمی، سیما؛ رئیسون، محمدرضا و محمدی، یحیی. (۱۳۹۵). ارتباط باورهای انگیزشی یادگیری و ابعاد منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *پژوهش در علوم پزشکی*، ۸ (۲)، ۶۹-۷۳.
- قائم‌نیک، محمدمهدی و سعیدی، علی (۱۴۰۰). بررسی میزان و عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی طلاب سطح یک حوزه علمیه مشهد، *مسائل کاربردی در تعلیم و تربیت اسلامی*، سال ششم شماره ۳۶۱-۸۰.
- کریمی‌مونقی، حسین؛ محمدی، اعظم؛ صالح‌مقدم، امیررضا؛ غلامی، حسن؛ کارشکی، حسین و زمانیان، نازنین. (۱۳۹۳). مقایسه تأثیر آموزش به روش یادگیری مشارکتی و سخنرانی بر باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۴ (۵)، ۴۰۰-۳۹۳.
- مفیدیان‌نایینی، بتول (۱۳۹۶). *تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان بر اساس الگوی ویلیام رومی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اردکان.

REFERENCES

- AbdulRaheem, Y., Yusuf, H.T., & Odutayo, A.O. (2017). Effect of Peer Tutoring on Students' Academic Performance in Economics in Ilorin South, Nigeria. *Journal of Peer Learning*, 10(2). 95-102.
- Ali, N., Anwer, M., & Abbas, J. (2018). Impact of Peer Tutoring on Learning of Students, *Journal for Studies in Management and Planning*, 1(2). 61-63.
- Al-Qadi, H.M., Al-Oun, I.S., & Al-Barri, Q., N. (2013). The Effect of Using the Strategy of Peer Teaching on Developing the Active Learning Skills of the Basic Sixth Grade Students in Arabic Language in Jordan, *Journal of Education and Practice*, 4(19). 71-73.
- Evans, D.J.R., & Cuffe, T. (2019). Near-Peer teaching in anatomy: An approach for deeper learning. *Anatomical Science Education*, 2(5). 277-33.
- Falchikov, N. (2010). *Learning Together (Peer tutoring in higher education)*. London, Routledge Falmer.
- Hammond, J., Bithell, C., Jones, L. and Bidgood, P. (2010). A First Year Experience of Student-directed Peer-assisted Learning. *Active Learning in Higher Education*, 11(3). 201-212.
- Nawaz, A. & Rehman, Z.U. (2017). Strategy of peer tutoring and students success in mathematics:

- An analysis. Journal of Research and Reflection in Education, 3(1).15-30.
- Oloo, E.A.(2016). Effect of Peer Teaching Among Students on Their Performance in Mathematics. International Journal of Scientific Research and Innovative Technology, 3(12). 10-18.
- Sukrajh, v.(2018). The use of peer teaching to promote active learning amongst senior medical students, Master Thesis, Stellenbosch University
- Ullah,I., Tabassum,R.,& Kaleem,M.(2018). Effects of Peer Tutoring on the Academic Achievement of Students in the Subject of Biology at Secondary Level.Education Science Jornal, 8(112). 3-10.
- Wotton K, Gonda J.V.(2014). Clinician and student evaluation of a collaborative clinical teaching model. Nurse Educ Pract.